

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

Egyúttal a Kolozsvárt létesített 1848—49. orsz. ereklye-múzeum, Abony városi, alsófejérmegyei, bácsmegyei, Baja városi, szolnokdobokamegyei, brassói, budapesti, csongrádmegyei, fehérmegyei, gömörmegei, hontmegyei, kolozsvári, marosvásárhelyi, szabolcsmegyei, szentesi, tolnamegyei, tordai, torontálmegyei, török-becsei, vasmegyei honvéd-egyletnek, valamint a kolozsvári márcz. 15. állandó bizottság, a Kossuth-bizottság és Vasvári-kör hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐ-BIZOTTSÁG:

Szigethy Miklós ezredes, Végh Bertalan ezredes-alelnökök Esterházy Miguel gr., Finaly Henrik dr., Gámán Zsigmond, Gyarmathy Mikós, Huszár Sándor br. Kőváry László, Martin Lajos dr. Sárkány Ferencz, Szabó Sámuel és Szász Gerő.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KUSZKÓ ISTVÁN,

az ereklye múzeum őre.

RENDES MUNKATÁRSÁK:

Alsó-Kubinból: Bulla György. **B-Hunyadról:** Gyarmathy Zsigmond, Gyarmathy Zsigmondné, **Beszterczéről:** Csernátoni Gyula dr. **Brassóból:** Baráczy Sándor, Koós Ferencz. **Budapestről:** Benedek Elek, Bethlen Miklós gr. id. Degré Alajos, Hegedüs István dr., Helfy Ignác, Hentaller Lajos, Horváth Boldizsár, Jakab Elek, Jókai Mór, Károlyi Gábor gr., Kreith Béla gr. Pulszky Ferencz, Reiner Zsigmond dr., Szinnyey József id., Tisza László, Tokaji László, Torma Károly, **Csikszeredából:** Benedek István. **Deésről:** Kádár József. **Hidvégről:** Nagy Sándor. **K-Vásárhelyről:** Balogh Vendel dr. **Kolozsvárról:** Bartha Miklós. Benel Ferencz, Deáky Albert, Ferenczy Zoltán dr., Gyalui Farkas dr., Hegyesi Vilmos., Hory Béla, Jékey Aladár, Kovács János, Kuskó Istvánné, Lövei Klára, Magyary Mihály, Márki Sándor dr., Mayer János, Sebesi Samu, Szádeczky Lajos dr., Veress Endre, K. Weress Sándor. **Lugosról:** Dengi János dr., **M-Bogátról:** Tokaji Etelka. **M-Vásárhelyről:** Imreh Sándor. **Nagybányáról:** Törökfalvi Pap Zsigmond, **N-Sajórol:** Sebestyén József. **Nagyváradról:** Hegyesi Márton, **Nyíregyházáról:** Krúdy Gyula. **Sátoralja-Ujhelyről:** Matolay Étele. **Sepsi-Szent-Görgyéről:** Várkonyi Endre. **Székely-Udvarhelyről:** Ugron Gábor, Vajda Emil dr. **Székesfehérvárról:** Éder József dr., **Alsó-Szovát:** Dézsi Mihály. **Tordáról:** Borbély György, Ferenczy Ferencz. **Vizaknáról:** Szentkatolnai Bakk Endre. Rajzoló munkatárs: Nagy Gyula tanár. Fényképező munkatársak: Dunky Ferencz, Dunky Kálmán.

Szerkesztőség és kiadóhivatal, hová a lapot illető minden küldemény intézendő: Kolozsvárt, Széchenyi-tér 27. sz. Orsz. Tört. Ereklye-Múzeum helyiségében.

☞ A m. posta takarékpénztár clearing és cheque forgalmában a kiadó-hivatal száma **3213**. ☜

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Ara negyedévre 1 frt. — Külföldre 1 frt 25 kr.

A lap az első számtól megrendelhető. — Díszes borítékba kötve az I. évfolyam ára 5 frt.

TARTALOM:

Oldal

Fornszek Sándor, honvédszáz-ezredes. (Arczképekkel). Szabó Sámuelről.	141—142
Adatok és helyreigazítások a brassói fellegvár 1849. évi ostromának leírásához	142
Szidlovsky őrnagy. Egy kis helyreigazítás. Koós Ferencztől.	142—143

Tárca:

A „Sánta huszár“ naplója. (8. közlemény).	143—144
Karácsony Ignác. Rónay Jácinttól.	144—145
A dévai erőd légberöpülések bennrekedt h. tiszt sorsa	145—146

Irodalom:

Tizenhat év Erdély történetéből. — Az 1848—49. szabadságharc története.	146—147
---	---------

Halálozások:

Asztalfy Kristóf. — Karácsonyi Lajos. — Szabó György.	147
---	-----

Különfélék:

Tanulók, mint a honvédek visszaemlékezéseinek feljegyzői — Honvéd-ereklye. — Az öreg honvéd tragédiája. — Váci ünnep. — Batthyány Lajos gróf ezellája. — Gróf Batthyány Lajos agyonlövete. — A budai honvédszobor környéke. — A szegedi honvédszobor.	147—148
---	---------

BORITÉK TARTALMA:

Lapunk szerkesztőjének távozása. — Szerkesztői üzenetek. — Adakozások a Kossuth-szoborra. — A „Történelmi Lapok“ pénzügyeinek kezelése. — Megvételre keresett lapok. — Walton Ede hírdetése. — Kérdő-ív.	
--	--

Lapunk szerkesztője a napokban eltávozott Kolozsvárról. Távolléte alatt a lap jövő számának összeállítását a szerkesztő-bizottság részéről Szabó Samu gimn.

tanár a munkatársak részéről pedig Veress Endre kereskedelmi akadémiai tanár volt szíves elvállalni.

Szerk. üzenetek.

A. Sz. L. A „Történelmi Lapok“ eddig is küzdött, hogy a honvédek igazságosabb mértékben való nyugdíjazását elő mozdítja. Küzdelmeinek idáig is szép eredménye volt, de ez csak kezdet s e megkezdett uton tovább óhajt menni. Sikert azonban csak úgy érhet el, ha anyagilag is erkölcsileg is támogatják, ha széles körben mozog, ha nem vonulnak el tőle azok, a kiknek érdekében tartózkodás nélkül felszólal, kér s a mikor szükséges — követel. Azok a nagyok, a kik jóllétben vannak, a a kik nem szívesen veszik, hogy buzdíttanak a honvédek érdekében való áldozatokra, nem támogatják a lapot, mert nem óhajtának olyan organumot pártolni, a mely szegényebb bajtársaik nyomorára is rámutat s utal koronkint arra a bajtársi és humános kötelességre, a melyet a nyomor enyhítése tekintetéből teljesíteniök kellene. Az országban mindenki egyformán kéretett fel a támogatásra. Melloztassék megnézni a nagyok, az intézők közül hánynak találja a nevét a boritékon időnként közölt előfizetők névsorában és hánynak szegényebbek segélyezettek és nyugdíjazottak közül.

A. B. Örveidünk, hogy a „Sánta huszár“ naplója kegyednek is tetszik, de vigasztalódjék, mert aligha még felét közöltük.

Többeknek. Szívesen kijelentjük, hogy a „Sánta huszár“ naplója karácsonyra könyv-alakban is meg fog jelenni és előfizetőink leszállított áron rendelhetik meg nálunk.

BCU Chi / Central University Library Chi

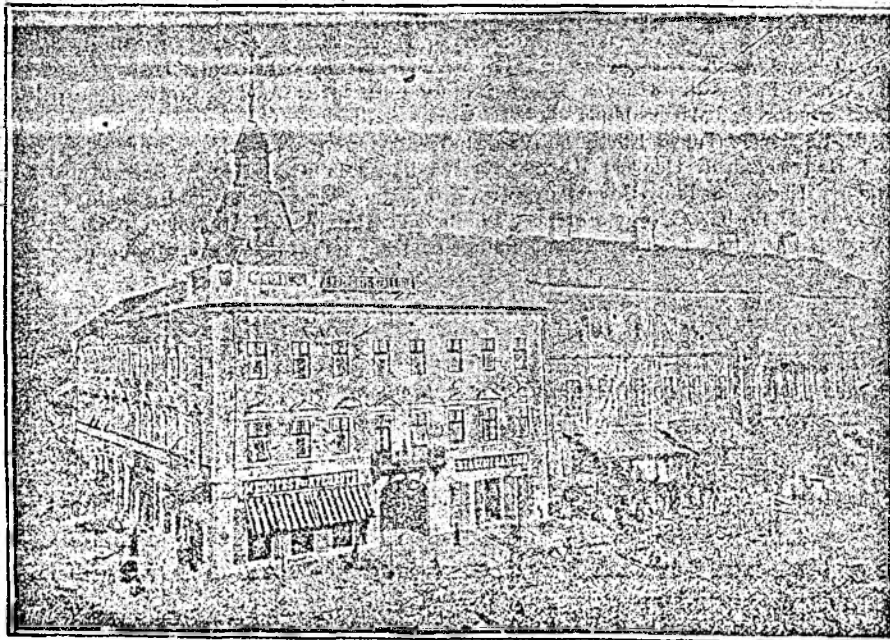
NAGY GÁBOR

Központi szállodája, étterme és kávéháza

KOLOZSVÁRT.

a Bánffy-palota mellett, a város központjában, 36-utczára nyíló szobákba a legmodernebb, egészen új berendezéssel, kivilágítással a főterre, a goth székesegyházra és három főutczára.

Telephon összeköttetés. Társas- és magánkocsi-közlekedés minden vonathoz.

Mérsékelt szobák. Minden szobában árjegyzék. Tisztaság és pontos szolgáltatás kiváló gond van fordítva. Kávéház, nyári és téli étkező helyiségek. Nagy díszterem, mely bálok, társas étkezések, felolvasások és hangversenyek tartására alkalmas.

Utazóknak a legkényelmesebb lakás.

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

A m. posta-takarékpénztár clearing és cheque forgalmában a kiadó hivatal száma 3213.

Felelős szerkesztő:
KUSZKÓ ISTVÁN,
az ereklye-múzeum őre.

A lap szellemi és anyagi részét illető közlemények az ereklye-múz. őre czímére küldendők.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Kolozsvár, Széchenyi-tér 27. sz.

Előfizetési árak:
1/4 évre 1 frt, 1/2 évre 2 frt, egy évre 4 frt.

Kéziratok nem adatnak vissza.

Fornszek Sándor,

honvédhuszár-ezredes.

Ennek a két arcképnek rövid történetét mondom el, úgy miként a Kossuth-gyász napjaiban, márczius végén, a tulajdonostól elbeszélve hallottam.

Fornszek apja Tordán volt tiszta a sóbányáknál. Alsóbb iskoláit Kolozsvárt, a felsőbb osztályokat Nagy-Enyeden végezte.

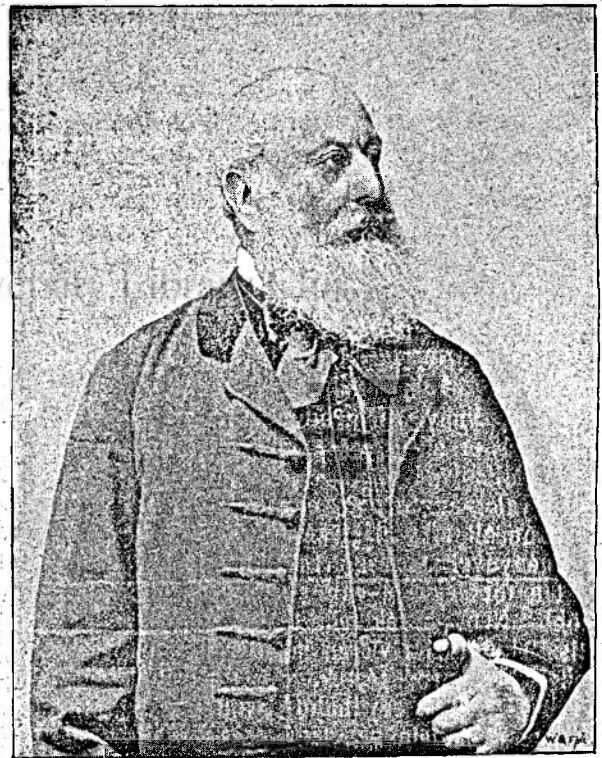
Kedve a katonasághoz vonzotta s már 1839-ben huszár lett az első ezrednél, hol a 48-iki események

Nagy Sándornak, hogy vonúljanak az aradi várba s védjék utolsó csepp vérig bécsülettel, különben úgy tesznek velök, mint egykor a lengyelekkel: átadják az oroszok az osztrákoknak.

Aradon együtt volt a többi fogolytisztékkel, 1849 október 5-én estve, mikor már a 13 magyar tábornok el volt ítélve; látogatni lehetett őket 6 órától 9-ig. Sorba látogatta őket. Nagy Sándornál mulatván legtöbbet. Társaihoz visszatérve, indítványozta: kísértsek meg az elítéltek kiszabadítását! Úgy is csak egy halállal tartozunk! mondá s ezentúl a hazának úgy sem tehet egyikünk is

Fornssek Sándor,
1848—49. honvédhuszár-ezredes.
(1849-beli dagerotyp-képe.)

Fornssek Sándor,
országgyűlési képviselő.
1894-beli fényképe.)

mint főhadnagyot találták. Ugyanazon ezrednél volt ezredes Ferencz József király, mint 18 éves ifjú.

Ezredét 1848 június 20-án rendelték a ráczok ellen hadi szolgálatra s nov. 20-ig voltak ott; azonban 54 tisztársa közül csak ő, 8-ad magával maradt a magyar ügy szolgálatában.

1849-ben Buda körülrzása alkalmával ő jelent meg a Gellérthegyen 5 huszárral, mint első híradója a magyar sereg közeledésének. A várostrom ideje alatt készült az Aranysas vendéglőben legelső (akkor dagerotyp) fényképe, melyet e lapokon bemutatunk.

A fegyvert Világosnál tette le. Megmondta aznap

ennél fontosabb szolgálatot. Csak *Máridssy* és *Hauser* fogadták el tervét; a többiek e vakmerő és kevés sikert ígérő vállalatához nem járultak.

Josefstadtban negyedfél évig volt egyedül különzárt fogoly. Itt 34-ed magával arra vállalkozott, hogy ök szépszerével nem fogadnak szót zsarnokaiknak s csak az erőszaknak engednek mindenben; például sétálásra is csak erővel engedték magukat vitetni. Mikor kiadták a rendelést, hogy szakállukat le kell borotváltatni, többi társa végre engedett az osztrák lötszt rábeszélésének s hagyta magán a műtetet végrehajtani, nehogy kézi erőszakot használjanak ellenök. Ő ekkor is ellenállott; 4

katonával kényszerzubonyt adattak rá, összekötötték s a borbély úgy borotválta meg, több helyt megvérezve.

A látogató inspekziós tiszteknek szemökbe mondta, hogy nem lovagias eljárás, a miként a magyar foglyokkal bánnak. Háta fordított nekik s kérdéseikre nem felelt. Utoljára azt költötték róla, hogy bolond.

Szívós, törhetlen akaraterejének romjai még most 75 éves korában is meglátszanak rajta. Bár nem rég szélütés érte, úgy hogy balszemére vak, nehezet halló s csak lassan mozogva tud járni. Azért most is oly daliás tartású, miként az íderajzolt második arckép mutatja, s büszkén mondja magáról:

„Hüségét, mint katona, egyetlen-egyszer esküdtem V. Ferdinándnak, azután többé soha senkinek!“

Mint országgyűlési képviselő, a függetlenségi párt tagja.

Szabó Sámuel.

Adatok és helyreigazítások a brassói fellegvár 1849. évi ostromának leírásához.

Hogy a két napi védelem erélyes volt, igazolja a következő jelenet is. Nehány napi fogságunk után *Dorschner* a csiki székelyek ezredese megjelent a fekete-utcabeli gyaloglaktanya udvarán és a foglyok közül magához hívatta a várbeli tüzéreket. Mi gyanús szemmel néztünk körül s rosszat sejtve, aggályok között sorakoztunk az udvaron. Az ezredes hozzánk jöve, meglepetésünkre igen dicsérő, elismerő szavakat intézett hozzánk. *Borbély Elek*re, a ki azelőtt a csiki ezredben szolgált, ráismert és több szót váltott vele. Végre tudunkra adta, hogy a németül tudókat a fogságból felszabadítja, ha beállunk osztrák tüzéreknek. Az ajánlatot csakis *Csekova* tüzemester fogadta el, a ki az 5. tüzérezredből jött hozzánk, de más senki.

Másnap, vagyis negyedik nap (jun. 23.) reggel 5 óraker a fehér zászlót a kaputól jobbra eső saroknál kitűzték*). Mi a vár előtti térre, kiindulva, egy zászlóalj orosz gyalogság vett át, egy négyszögbe tartva. Midőn megszámláltak, a tisztekkel, asszonyok, cselédek és két péklegénynyel összesen 141 fő volt. Azt kérdezték, hogy hát a többiek hol vannak? Azt feleltük, hogy nincsen több. Nem hitték el, tehát tisztjeinknek néhány orosz tiszttel a várba vissza kellett mennie. Minket, míg a tisztek vissza nem tértek, ott tartottak a várkapu előtt. Volt a várban egy halott. Hoffman sebesült, Fejér a sánczkáplár és neje.

Az oroszoknak nem fért fejükbe, hogy oly sok lövöldözés után csak egy halottunk lett volna. Ezért néhány nap után kimerték a kútból a vizet s találtak benne egy hordó löport, a mi tőlünk megmaradt. Azután felásatták a kaszamatákat s ott is találtak 900 darab ezüsthuszast, a mi *Fejér* sánczkápláré volt s miután ezt igazolta, bankjegyekben visszakarta. A kutatás azért történt, mert a brassói szászok a helyőrséget 400-ra becslülve jelentették *Lüders*nek s így azt hitték, hogy nagyon sok halottat fognak találni.

Vratil főhadnagyot mi előbb nem ismertük, mert csak pár héttel korábban vette át a parancsnokságot. Ő adta ki a municziót s ha figyelmeztetett volna, hogy csak 800 töltés van, mi azokat 10—15 napra is beoszthatnánk volna, s a várat addig be nem veszik, mert a várfalak jó magasak és ezeken kívül a sánczárók, hogy

létrával felérni lehetetlen lett volna, faltörő ágyúik pedig nem voltak.

Azt a megjegyzést merem kockáztatni, hogy annak a tisztnak, a ki a vár felszerelésével volt megbízva, tudnia kellett volna, hogy hiábavaló a sok élelmiszer municzió nélkül, mert municzió nélkül 3 óráig sem lehet várat megtartani, míg kevés élelemmel 3 napig is lehet húzni.

Talán itt is, mint annyi más helyen, árulás játszhatott közbe, mert ha az illető tiszt tudatta volna, hogy nincs municzió, elhúzódhattunk volna Feketehalom felé a törösváriakhoz csatlakozva*).

Én a napok számára nem emlékezem; naplót nem vezettem. azért soroltam elő a várban történt napi munkédésünket, hogy így Kőváry történetíró állítását kijavítsam.

Kuriózumképen megemlítenő, hogy bár az orosz tüzérek, kik 20—22 éves katonák voltak, saját belanúlt ágyúikkal működtek, annak daczára, rosszabbul lőttek mint mi. Ezen állításom nem akar öndicséret lenni. Ők sokszor a nagy várfokon, sőt még az emeletes laktanyán is felül lőttek. Golyóik nagyobbrészt a magyar külvárosba (Gácsmajorba) repültek, a hol házat is gyújtottak. Az ott lakó magyarság eleinte azt hitte, hogy mi lövetjük a magyar városrészt. E rosz lövéseknek okát mi akkor megérténi nem tudtuk, de midőn fogságba az orosz táboron vittek keresztül, láttuk, hogy ágyúik igen fényesek, melyekre a nap rásütvén, a szemet kápráztatta, mi miatt pontosan irányozni lehetetlen volt. Így fejtettük meg a rosz lövéseket.

(Vége).

Herendy Vilmos,
1818—49. honvédt. úzér.

Szerzőtől utólag a következő helyreigazító sorokat vettük: Az „1848—49. Történelmi Lapok“ folyó évi 12. számában a brassói fellegvárnak ostromára vonatkozó leírásban (utolsó előtti sor) az foglaltatik, hogy egy ágyúnak töltéséhez 45 percz kell. Ez tévedés; kérem azt a jövő lapszámában kiigazítani, hogy egy ágyú töltéséhez 4—5 percz kivántatott.

Szidlovsky őrnagy.

Egy kis helyreigazítás.

A „Tört. Lapok“ idei 10 számának 93 lapján a 3-ik jegyzésben említett *Szidlovsky* őrnagyról Kővári László „Erdély Története“ 1848—49-ben“ című művének 243. lapján ezeket olvassuk: „Brassó nem volt fedezve, csak is a város előtt emelkedő fellegvár tartá magát. Egy lengyel menekült, *Szidlovsky* őrnagy védmezte azt 200 emberrel és 6 ágyúval.“ Parancsnoka, nehogy lengyel léteire muszka kézbe kerüljön, magát lökte.

Kővári művének kezeim közt levő példányába, a mely ma Prohászka Gyula nyug. m. kir. államvasúti főkalauznak tulajdona, *Szidlovsky* őrnagy fia, a kinek e könyv tulajdona volt, ezeket írta be sajátkezűleg;

„Ezt bizonyítja fia Viktor, ki jelenleg a magyar királyi állami vasút szolgálatában áll. 1878 „*Szidlovsky* nem lengyel menekült, hanem a II. székely huszárezredben mint kapitány 1815—38-ig szolgált, 1848-ig nyugal-

*) Ez 1849 június 22-én történt.

Kods.

*) Ott, a hol egy Tóth Samu volt a parancsnok, árulásról szó sem lehetett. Kods.

mazva volt és nem lőtte magát föbbe, hanem lengyel nevével fogva Lüders muszka tabornok által titokban muszkaországba küldetett, honnan purificatioja után vizszaadatott Ausztriának és itt várfogságra ítéltetett. Ezen büntetését Károly-Fehérvárt kiállotta. 1863-ban meghalt Borbándon.

A boldogútnak fia Viktor is meghalt itt Brassóban 1890. május 28-án, eltemetett az itteni bolonya-külvárosi róm. kath. sírkertbe, a hol 3 méter magas porosz szürke gránit síroszlopán ezeket olvassuk:

„Itt nyugszik feketehalmi Szidlovszky Viktor, neveltetett Brassóban. Született 1838., meghalt 1890 május 28-án.

Fiatalabb éveit Mexikóban töltötte, hol Miksa császár alatt mint testőr-hadnagy szolgált.

Hazájába visszatérve, a császári hadseregnél és később elhunytáig a magyar kir. államvasútnak mint

vizsgáló főkalauz felelt meg pontosan hivatott kötelességének.

Béke lengjen porai felett! Jó férje feledhetlen emlékére emeltette e sírkövet bánatos neje magyargorbói Purf Moszta gör. kath. „

A néhai Kolozsvárt lakott, szívészélhűdésben halt meg a vonaton Földvár és Brassó között. Igen magas termetű szikár férfiú volt.

Most miután ki van derítve, hogy a brassói fellegvár parancsnoka Szidlovszky, kinek keresztnevét fia sem említi, Borbándon van eltemetve, megérdemelné a fáradságot, utána nézni, ha van-e ott síremléke, ha van, mi annak a sírírata, melyet e lapokban hasonlóképen közölni kellene.

Brassó, 1894 jun. 25.

Közli
Kóós Ferencz.

T Á R C Z A.

A „Sánta huszár” naplója.

8) (Utánnymás tilos).

A szabadon bocsátottak indulása.

(Búcsú Kossuth-tól. — Az indulók névsora — Az elkeseredett emigránsok. — A Konstantinápolyból jött bajtársak. — Achmed bey búcsúzása. — A tengeren. — Angol gőzösre való átszállás. — Málta szigete. — Ottani pihenők. — Vihar a nyílt tengeren. — Gibraltár. — Az Atlanti óceánon. — A tengeri útazás vége.)

1851 május elején Szolimán bey hivatalosan tudatta, hogy Kossuth kíséretéből hetet kivéve, a kik még szeptemberig fognak itt maradni, a többiek mind szabadon bocsátatnak, a gömleki kikötőig elkísértetnek, s május 8-án reggel útnak indítatnak.

Kossuth kíséretéből sokan kinyilatkoztatták, hogy Kossuth nélkül sehová se mennek. Erre Szolimán bey azt válaszolta, hogy a ki nem akar menni, lóra kötteti s úgy viteti el.

Eljött május 8-ika is, de Szolimán bey senkit sem köttetett lóra s a ki maradni akart, maradt.*)

Szívet rázó búcsú után a következők indultak el Kiutahiából:

Mészáros Lázár altábornagy, Katona Miklós ezredes, Fockner József alezredes és neje, Szabó István ezredes, Biró Ede és Halász Fiti őrnagyok, Koszta Márton, Kapner Ferenc és Mayerhoffer János századosok, Kinizsi István huszár-kapitány; Harcei Gyula, Szabó Samu és báró Diószegi Gejza főhadnagyok, Fülöp Péter és Szathmáry Károly hadnagyok; Timári Imre, Temesmegye volt szolgabírája, Szöllőssy Ferencz, Józsi nevű legényével, továbbá Aczél Ignác és neje, Kis Károly, Grün Lajos, Kelemen Sándor, Bán János és Zábrák János (örmeisterek) szolgák. És velünk jöttek a lengyelek mind, kivéve Dembinszky altábornagyot két alantós tisztjével.

Achmed bey türök huszár-ezredes, mint a csapat parancsnoka kísért egy század lovassággal. A városi

* A távozók elutazásakor, „maradt még Kutahiában magyar: 9 internált, 15 önkéntes, 14 szolga, 6 nő és 6 gyermek; lengyel: 1 internált és 2 önkéntes. Ezen kívül Kutahiában maradt, de a kormánytól fizetést nem kapott Kovács István őrnagy és neje, ki várandósága miatt nem mehetett el és Dinnyési nejjével és gyermekeivel. Dinnyésiné a menekültekre mosás által tartotta fel családját.“ (Ld. László Károly id. műve 69. l.)

Közli.

határ szélénél Szolimán bey fényes reggelit rendeztetett számunkra; idáig Kossuth is velünk lovagolt a visszamaradtak nagy részével.

Reggeli után végbúcsút vevünk egymástól, s míg mi Brüssza irányában folytattuk útunkat, addig Szolimán bey Kossuthékkal visszatért Kiutahiába.

Elindulásunkkor Szolimán bey azt mondá, hogy Brüsszán Ali pasa külügyminiszter útlevelemmel és pénzzel fog ellátni bennünket, a gömleki kikötőben pedig amerikai gőzös vár reánk. Azonban mekkora volt meglepetésünk, midőn öt napi terhes út után a feledhetetlen Brüssza mellett elhaladva Demirtás faluba szállásoltatánk be s másnap minő hosszú képeket csináltunk Gömleken, midőn ott sem amerikai hajót, sem útlevelet, sem pénzt nem találtunk.

A szó teljes értelmében el valánk keseredve s elkeseredésünkben a lengyelekkel együtt a tengerparton olyan lázadást rendeztünk, melyet még Kis-Ázsia nem látott. Achmed ezredes lakását megrohantuk és kijelentettük, hogy míg Angliába vagy Amerikába útlevelet és útiköltséget nem kapunk, egy tappot sem mozdulunk.

A jó Achmed beynek megesett a szíve rajtunk s azt válaszolá: „Allah nagy és hatalmas, s mindent bölcsen elrendezend.“ Erre aztán megnyugodtunk annyival is inkább, mert Achmed azonnal futárt küldött Ali pasához Brüsszába, ki írásban biztosított, hogy bizonyára Angliába szállítatunk s egyúttal sajnálatát fejez ki, hogy útlevelet és pénzt nem küldhet, mert neki sincs. E közben török gőzös érkezett a kikötőbe és rajta egy sereg Konstantinápolyban lakó magyar menekült, kiknek a szultán úgylátszik, további vendégszeretét felmondta.

Ezek közt valának a többek közt: Csomortányi, Nagy Imre, Zágonyi Károly, Danes Lajos, Mészáros Imre, Pongrácz Alajos, Kosztolányi Ágoston hosszú vörös tollával, Wolf József, Grossinger, Nyujtó Mátyás századosok és Prick József, az emigráció szónoka.)*

Május 18-án a viszontlátás örömeinek mámorában Achmed ezredes podgyászainkat a gőzösre szállíttatta, aztán mi is búsan, szótlanul oly rezignációval, mintha Szibériába deportáltatnánk, helyet foglalánk a gőzősön. Achmed ezredes könyvtelt szemekkel mondá: „Allah ve-

*) A Konstantinápolyból jövők teljes névsorát később közöljük.

zerejlen benneteket.“ A lengyelek azonban tovább strikeoltak, s így szépen a parton maradtak.

Gyönyörű időben hajóztuk át a Mármorát; menetközben megbámultuk a mulató- és rabló-anekdóták által csaknem meséssé vált fehér és vörös szigeteket s Harczi barátunk gitárja mellett dalárdánkat újból szervezve értük el a Dardanellákat, hol a „Szultán“ nevű angol gőzös várt reánk.

Május 20-án áttepedtünk az angol gőzösrre, melynek kapitánya biztosított mindnyájunkat, hogy Angliába szállítand, egyszersmind tudatta, hogy útunk Southamptonig a török szultán gráciájából ki van egyenlítve. 21-én délután Szmyrnán mulatánk néhány órát, míg hajónk szenet vett fel, aztán a görög szigetek közt, Harczi gitárja mellett, bús magyar nótákat dalolva, úszkáltunk végig az Archipeláguson. Másnap a tiszta kék egen ragyogó nap s éjjel a tündöklő csillagok ezrei fényében repültünk tova a Földközi tenger síma tükrén, leírhatatlan magasztos érzés hatása alatt, öntudatlanul, s imára kulcsolt kezekkel borúlva le a Mindenség nagy alkotója előtt!

Harmadnapon kopár szikla-csúcsok integetének felénk nyugaton s néhány óra múlva Malta sziget *La Valette* nevű városának kikötője előtt vetettünk horgonyt.

A város mesterileg berendezett harangjai megkondultak s mint egy művész által kezelt nagy orgona harmóniájában zúgtak keresztül a kopár szigeten, visszhangjuk a tenger mélyében oszolván el. Levett főveggel megdöbbenve hallgattuk végig e nagyszerű zenét, aztán „Isten áld meg a magyart“ énekeltük egész áhitattal, melynek végeztével a máltaiak a partról hatalmas *hurrdh*-kiáltásokkal üdvözöltek.

24 órát mulattunk Máltán és pedig a szó teljes értelmében mulattunk. A derék máltaiak (kikkel, közben legyen mondva, egy szót sem tudunk beszélni) partra szállásunkkor, ki egy, ki két magyart karon csipve vittek vendéglőbe és mulatóhelyekre és traktáltak sörrrel, teával, Sherryvel, Champagnerrel, szívélyesen, kitörő örömmel újongva, kezeinket szorongatva, arczainkat csókodva nem tudom meddig . . . csak arra emlékszem, hogy midőn egy pompásan bútorozott hálószobában nagy mennyezetes ágyban felébredék, sehogy sem birtam elképzelni, hogy hol vagyok, mi vagyok; végre is arra a gondolatra jöttem, hogy bizonyára a tengerbe fúltam s meghaltam és most a másvilágon járok. Tőprenkedéseim közepette szobám egyik fala megnyílt s déli növényekkel díszített pompás fűrdő tárult elémbre, honnan kecses leány csábító mélabús dallama zengett felém.

El valék bűvölve.

Mészáros altábornagy látogatást tett a máltai kormányzónál, ki a látogatást viszonzotta s fiatal leányát szép társalkodónéjával egyetemben, kiket a mi hajónkon küldött Angliába, az altábornagy gondjaira bízta. Bezzeg büszke is volt ám az öreg úr egész útazásunk alatt leányaira.

Estefelé a máltaiak éljenzése közt továbbssurrant

gőzösrünk a sík tengeren, de mindnyájunk előtt nagy feltűnést keltett, hogy Szöllőssy Ferencz úr Máltán maradt.

Egy délután a napnak olyan színe lett, mint a spanyolviasz, s míg mi bámultuk e szokatlan látványt, addig a matrózok fejeiket csóválták. Pár óra múlva felhők tornyosultak az egen, a tenger zajongani kezdett, hajónk ide s tova hanykódott, az ég elborult, naplementekor zúgott a szél, dörgött villámlott s vitorláink mind bevonattak. Itt a vihar, kiabáltak mindenfelől. „Lássuk hát“, mondá nekem Szabó ezredes, „menjünk a hajó orrába.“ Öt percz múlva fülíg ázva alig tudtunk négykézláb kabinunkba mászni, megeredt a zápor, cikázott a villám, hullott a menykő, süvöllözött az orkán, a felbőszült tenger hajónkat iszonyú robajjal ragadta magával; egy roham hajónk közép árboczát ketté szakította, egy másik pedig magával sodorta. A kapitány a gőzgép működését megszüntette s hajónkat, mely recsegett, ropogott, a vihar és a felbőszült tenger játékanak bocsátá. Lent a kabinokban sírás, rivás, jajveszéklés, lassú hör-gés és imádkozás lön hallható, s a ki nem kapaszkodhatott valamely kemény tárgyba, az mint egy labda ide s tova hanyatott. Itt érzem mily tehetetlen parányi féreg az ember a Mindenség nagy ölében.*

Reggel minden csöndes; a nap keleten bíbor pompájában ragyog. Az útasok nagy része a fedélzeten kedélyesen mesélik egymásnak múlt éji élményeiket; csak a hajóskapitány arcza látszik ridegnek és komornak, a mint az új árbocz felállítására rendeleteket oszt.

A Középtengeren végighajózva, Gibraltárnál horgonyt vetettünk. Az angol őrség diner-t rendezett számunkra s nagy előzékenységgel mutogató e világhírű erősség főbb pontjait, egyszersmind megmagyarázta az afrikai parton felnyúló Herkules-oszlopainak jelentőségét, melyek a Gibraltárhoz hasonló nagy s nehéz ágyúkkal vannak ellátva s oly hatalmas erősséget képeznek, hogy angol engedély nélkül a Középtengerből sem ki, sem oda be egy hajó sem mehet.

— És azokon az ágyúkon guggoló majmok, minő szolgálatot tesznek? Kérdém a mellettem álló századostól.

— Ezek a félsziget őslakói, felelé ő mosolyogva. Gibraltár ezek nélkül semmit sem érne!

Kiérve az Atlanti óceánra, furcsa jelenetnek valánk tanúi: eleinte azt hittem, hogy az én Józsi bátyám fűrdik a tenger síma tükrén és szokása szerint vizet véve szájába, a nap sugarain szivárványokat rögtönöz s ezzel mulatja magát; de hát Józsi bátyám réges-régen a marosvásárhelyi temetőben nyugossa örök álmát. Ez előttem furcsa tüneményre aztán „czethal“-t kezdtek kiabálni a matrózok.

Lisszabonhoz érve, szívet és olcsó pénzen kitűnő messzinai narancsokat vettünk, aztán június 5-én repeső szívvel, újongó örömmel, szép légvárat építve, evezlünk be célunk végpontjára — a southamptoni kikötőbe.

(Folytatása következik.)

Karády Ignác.

Adalék „az óceán halottja“ életrajzához.

Írta: Rónay Jácint.

(Londonban, 1858-ban.)

(V.) Lapunk múlt évi márcz. 15-iki ünnepi számában „Az Óceán halottjáról“ czímen meghatóan írta meg Dr. Vajda Emil munkatársunk Karády Ignác, a Kossuthfiúk nevelőjének halálát és életrajzát. Közleményét Rónay, a „Magyar Sajtó“ 1861. évf. 77. számában megjelent

naplójegyzetei néhány sorával fejezi be, most azonban Vajda cikkének kiegészítéséül, illetve újabb adalékként Karády életrajzához érdekesnek tartjuk egész terjedelmében közölni Rónay Karádyról írt visszaemlékezését,

* E vihar ideje alatt történt, hogy az erősen hullámozó tengeren (a mi az útasoknak sok kellemetlenséget okozott) valaki azt kérde a színet gyakran változtató Mészároستól: hogy érzi magát altábornagy úr? — Epen úgy, mint hadügyminiszter koromban. Volt a rövid válasz. (Ld. Szokolay Viktor: Mészáros Lázár külföldi levelei és életrajza, 66. lapján.) Közöl.

melyet az általa *kézírt gyanánt csak tíz példányban* nyomtatott „Napló-Töredék“ III. köteté 24—28. lapján olvashatunk:

A hazában Karádyt nem ismerem, idegen földön, Angliában fogtunk először kezét; de már az első üdvözlétnél rokonszenvvel közeledtünk egymáshoz, mely bár ritkán találkozánk, mindinkább szilárdult. — Tudományosan képzett, szép reményű és vasszorgalmú fiatal ember volt Karády, ki hazafiságból kísérte Kossuth Lajost a számkivetés útján, s éltét, gyermekei Kossuth Ferencz és Lajos nevelésének szentelé.

Növendékeit 1853-ban Párisba követte s a tanítás gondjai közt, minden szabad pillanatát arra használta, hogy földtani ismereteket szerezzen magának, szorgalmas hallgatója lévén Beudant híres francia geolognak. E téren is találkozánk s valóban mindig inkább foglalkoztunk a természettel, mint a természet-elleni politikával.

Tizenkét éven át volt e derék férfiú kitünő tanítványai örangyala, gyenge, évről-évre tüdőező egészséggel... Végre összeroskadott, és súlyos tüdőbajával kénytelen volt a „London-Hospital“ ugyanazon szobájába menekülni, melyben egykor, a haza védelmében nyert sebektől, a hős Bem tábornok kigyógyult.

A jelen év első napjain (1858), Karády felkeresett. Betegségem enyhült, mondá a vázzá aszott férfiú, az orvosok megengedték, hogy a kórházat odahagyjam. Itt e házból fogadtam szállást, egy fedél alatt fogunk lakni.

Engem reggeltől estig tanítási gondok űztek London utcáin; de ha mentem, de ha jöttem, békőszönték a beteg szomszédhoz, hogy megvigasztaljam. — „Tegnap kínos napom volt, ma jobban vagyok!“ „A múlt éjt űlve, fuldokolva szenvedém keresztül, holnapután jobban leendek!“... Őszinte kérdéseimre így válaszolt a beteg napokon, heteken keresztül... Testében a halál honolt, szívében a remény; e kettő nem hagyá el soha; betegsége egyike azoknak, melyek az élet reményével, csaltatlatlanul sírba vezetnek.

Szabadabb pillanataiban, hogy szenvedéseitől elvonjam figyelmét, írásra ösztönzém; a hazában örömmel olvasandják önnek dolgozatát, s ez elég volt, a beteg írt. — Végre elkészült a földtani cikk, s a kegyes olvasók alig ha gyaníták, mennyi fáradságra került Karádynak utolsó irodalmi műve? Minden sor egy-egy életküzdélem volt s meg-megszaggatá élte fonalait. A szenvedőnek jóléset a foglalkozás, de megvallom, nem-egyszer bánta meg tanácsaimat.)*

Két hó vonult el így a beteg fölött, nem javult. — Martius elején szomorúan, halálsápadtan lépett bé hozzám Karády: ah barátom, az angol lég mázsányi teherrel nehezedik mellemre, itt nem élhetek, mennem kell szelidebb éghajlat alá; az orvosok szülőföldemet ajánlják, de visszatérhetek-e a hazába?

Sok küzdelem után, folyamodott a londoni osztrák-követség útján visszatérhetési engedelemért. — Hetekig várt; végre megtagadtattott, pedig ő csak halni akart menni a hazába!

Az első sikertelen lépés után, szegény öreg atyjának azt tanácsolták, hogy menne személyesen a birodalmi székvárosba, tán így czélt érend. — Összeszedte mije volt, s indult Aradról Bécsnek.

*) E cikket, mely bévezetésül szolgált volna tervezett földtani munkájához, Karády neve alatt elküldém Pestre s közlém a „Magyar Sajtó“-ban. Íratai közt meg volt még „Ázsiai Vándorlása.“ Nem tudom mi történt ezzel? hagyatékában meg kellett lennie.

„Voltam Bécsben (az udvarnál) voltam mindenütt, írta fiának, megígérték mindent, s azt mondták: térjek vissza nyugodtan Aradra, meg fog történni. Kedves fiam, alig várom a pillanatot, hogy keblemre szoríthassalak.“ — „A költségből annyira kifogytam, hogy még csak egy taj-pipát sem vehettem Bach úrnak..!“ Szegény öreg Karády, azt hitte, hogy a régi magyar időben él, midőn a megyeháznál még oly nagy kelete volt a „taj-pipának!“

Karády szívében a remény újra éledett, készült útra, vissza a kedves hazába, s rokonai, barátai számára már a hazaviendő emlékeket is bevásárlá; midőn a válsz Bécsből megérkezett, — tagadó volt! Következtek hosszú szenvedések, kínos napok....

A nemzeti gyásznapon, Augusztus 29-kén Karády búcsura kezét nyujtá: megyek, mondá keserű elszánt-sággal, megyek Amerikába élni, halni — mindegy! Hazámat nem láthatom, itt az élet teher. Éljen boldogul, Isten velünk!

Az utazás ötöd vagy hatod napján, nem tudom, felzúdult a tenger, a hajó, mint gyenge naszád lebegett a hullámhegyek és örvények fölött... A vész elnémult, a tenger ismét sima, a hajó fedezetén mindenki örül az életnek, csak egy hontalan magyar, Karády Ignác küzdi az élet végpillanatait.....!

Szenvedéseit nem jegyzé fel senki, — szíve megszakadt. A holt tetemét tengerbe süllyeszték — ki bírná helyét kijelölni? Porai fölött az Atlanti Ocean hullámszik!

A dévai erőd légberepülésekor bennrekedt honvédtiszt sorsa.

Az alábbi érdekes levelet kapta a kolozsvári ereklye-muzeum, melynek külső czíme ez:

Mltgs *Körmöczy Josef*. Földbirtokos Urnak
tisztelettel

Franco

Medgyesen át

siető

Kis Sárosra

A postabélyegen „Hermannstadt 10/1“, az összehajtott levél oldalán pedig „Medvisch 11/1“ olvasható.

A levél így szól:

Vasárnap, Jan. 10-én 858

Holnap itt vásár van Josi! és vásár fiába írok néked egy csudát, melyről énekelhetne volna Tinodi Sebestyén:

„Sok Chudác keözeött haljatoc egy Chudát“

Pár nappal híre jött ide: hogy az öszve omlott Dévai erődnek építési anyagai elárvereztetvén, a' midőn a' megvevő Serföző az anyagot bontogattatná 's a' téglákat közzöle szedetné ki, a' romok között három emberre bukkantak, kik közzül kettő halva, egy pedig életben volt; — ez így lehetlenséget feltételezett, azért vétetett „Ad Acta“ —

Azomban az estve Baro Kemény Lajos a' dolgot mint valóságot környülményesen elbeszélte: Ő a Baro 849-ben Dévai tér-parancsnok lévén — az ösmért vezénylő tábornok azt parancsolja néki: hogy az erődbe annyi élelmi szereket gyűjtessen Aug: hoban: hogy ott 10,000 ember hat hétig élhessen, — süttetett tehát elegendő kétszer süttet — hozatott 200 Mazsa Sot, 500 Mazsa Szalonnát és 500 veder magyar honi bort, ezek rakattak három nagy egy másba járo pinczébe, felvigyá-

zoul rendelt egy Százados erdélyi ügyes ifút; de Nevét elfelejtette, melléje két hadnagyot, — ezek épp a' pincebe rendezőskedtek, mikor Aug: 13-án az explosió megtörtént, és a' köhalmaz a' pinceze ajtot és pinceket elfedte; — most mikor a' romok bontogatói a pinceze ajtohoz közzeledtek, belőlről kiáltást hallottak: hogy az ajtot nem kell feltörni; mivel kinyitja ő, — 's ekkor elő állott 'a Százados rém képpel — meg öszült hosszú hajjal és szakállal, 's elrothadt köntösben; de mihelyt a' külső világgal érintkezésbe jött, a' látás' tehetségét elvesztette, — a' militare Fejérvárra vitette és orvosi ápolás alá adta, — a' két hadnagy ki mult, a' mint ő hozzá vet, két évvel ez előtt, és ő ott élt 8 évet 's 5 hónapot csupán kétszer sültet — Szalonnát éve, és bort iva, — nem látta ugyan Kemény Lajos; de hogy valóság, mutatja az: miképp levelekis kezdenek érkezni, ezt bizonyították.

Tudom hallandjátok tüis, azért kívánám megelőzni: hogy a' lehető valot tudjatok; — egész éjjel mind ábrándozom azon szegény ember kinnyáival.

Még haly egy demoralisations-Beispiel: — Az itteni telegraf directora ül a' Czukházba a' Landes Gerichtnel, hol még két Bezirks Vorsteher van, — Schokterus, — és a' Szerdahelyi, talán Miriaszin, — az első a' telegraf utján utalványozott pénzeket mind maga hasznára fordította, 's több versen költötte: hogy a telegraf itt vagy amott megakadt, 's a' megigazítására nagy diurnumokkal járó excursiókat tett.

(Koronka László.)

Déva várának légberepülése löporfellobanás következtében 1849 aug. 14-én történt. Szemtanúk állítása szerint ittás honvédek puskatöltény-készítés végett mentek a löporraktárba s a robbanás nemsokára bekövetkezett, 114 honvéd, a várórsége életét veszítette (Kövári „Erdély Történelme“ 268. l. Szeremlei 1848—49. forradalom II. k. 306. l.)

A fentebbi levélben leírt érdekes história az ötvenes és hatvanas években közb széd tárgyat képezte s mint legenda fiúkra-unokákra száll. Mint Téglás Gábor dévai. reáliskolai tanár kimutatja, semmi alappal nem bír.

IRODALOM.

Tizenhét év Erdély történetéből. 1849 július 19 - 1866 április 17 Írta Ürmössy Lajos. Temesvár. Nyomatott a Csanád-egyházmegyei könyvsajtón. 8-r. I. kötet VII. 350 és II. kötet 299 lap. Ára az egybefűzött két kötetnek 6 frt.

Előrehocsátva, hogy ítéletünket sohasem befolyásolják személyes érdekek, csak kötelességünket véljük teljesíteni, ha a szabadságharcunkra vonatkozó újabb irodalmi termékeket kellő figyelemmel olvassuk át és a történeti kritika szigorúbb mértékével ismertetjük.

Alig jelent meg könyv nagyobb hű-hóval, mint az, mely előttünk fekszik. Évek óta hallottunk és olvastunk róla az erdélyrészi lapokban, sőt a szerző még ki is jelentette, hogy nincs ideje semmire, mert nagy munkáján dolgozik. A tárgy, melyet feldolgozott, valóban vonzó is volt, s a munka végén közölt tekintélyes *Előfizetők névsora* mutatja, hogy sokan érdeklődtek iránta; hisz az abszolutizmus, az elnyomatás korszakának történetét, melyet az ifjabb nemzedék is szemtanúként átélt, még eddig nem foglalták össze önállóan. Ürmössy könyve azonban, sajnálatunkra, nem felelt meg várakozásunknak, s gyengeségeit csak részben mentheti az a körülmény, hogy a mű, szerzőnek e téren első kísérlete

A mi a munka külső beosztását illeti, az *hat könyvre*, s ezek ismét fejezetekre vannak osztva, melyekből az I. kötetre

esik 3 könyv 13 fejezetben, a többi pedig a II. kötetre 8 fejezettel és egy függelékkel. (De, hogy miért kellett a munka anyagát 2 kötetre osztani, mikor az most utólagosan úgy is egybefűzve jött a forgalomba, azt nem értjük.) Mi azonban csak a lapunk keretébe tartozó első könyvvel, az *ostromállapot korát* (1849—1854) ismertető részzel foglalkozhatunk, s a mit mondunk, az csak is e részre vonatkozik.

Az *első könyv* fejezeteinek elseje Erdély felosztását és ideiglenes szervezését ismerteti. Bécsben 1849 jul. 19-én kelt az a császári parancs, mely báró *Wohlgemuth* Lajos altábornagyot Erdély polgári és katonai főkormányzójává nevezte ki. Augusztus 11-én ő már köztünk is volt és nyílt felhívásokban, hirdetményekben és rendeletekben tudatta a néppel minden intézkedését. Ürmössy ügyesen felhasználja ezek tartalmát, s itt-ott részleteket is közöl belőlük; de ám-bár mentegőzik, hogy az unalmasság kikerülése végett hagyta és rendkívüli szolgálatot tesz vala, ha a fontosabb kiáltványokat *apróbb szedéssel* egész terjedelmükben közli. A szedésre ügylátszík különben nem tekintett, mert a munka mindvégig *cicero*-val van szedve, s még a jó ízlést is sérti, hogy száraz névsorok is egész lapokon át hasonló szedéssel vannak közölve. Pedig, ha ezeket takarékosabban szedeti, a történeti érdekű kiáltványok és egykorú levelek pompásan befértek volna.

A II. fejezet a politikai foglyok elítélését, az 1850—1852 közötti zaklatásokat, bebörtönöztetését ismerteti, közölvén a kivégzettek és a bebörtönözöttek névsorát, mely azonban teljesebb lett volna, ha legalább a lapunkban erre vonatkozólag megjelent adatokat is felhasználta volna. A következő három fejezetben Erdély szervezésével, közigazgatása, törvényhozása, törvénykezése, a földadó-rendszer behozatala, a hadrendőrség felállítása, az ipari és kereskedelmi ügyek rendezése, a nemzetiségek politikai mozgalma és hazaellenes törekvése, az osztrák érzelmű egyének kitüntetése, Urbán távozása stb. van tárgyalva világosan, érthető rövidségben, a mi nem kis feladat volt.

De legközelebről érdekel a hatodik fejezet, mely a magyar reakció s a politikai mozgalmak általános ismertetése keretében a Makk-Gál Sándor-féle összeesküvés leírását nyújtja. E gyászos végű, de hősies és az önzetlen hazafias önfeláldozás gyönyörű példáival büszkélkedő összeesküvés vagy helyesebben *szervekedés története* azonban oly vázlatosan van (alig egy íven) elmondva, hogy nemcsak újat nem találunk benne. de még az eddig ismert adatok is hiányoznak belőle. Hát miért nem használta fel szerző *Koós* Ferencz műveit, *Höke* Lajos nemrég megjelent munkája adatait, vagy azokat a közleményeket, melyeket a múltkor Hentaller hasonlótárggyú műve ismertetésében felsoroltunk? Vázlatosságát maga is észreveszi és az előszóban azzal menti, hogy „adathiány miatt ez másként nem is lehetett.“ Hát bizony Ürmössy kinyomozhatta volna az elítéltek, s kivégzettek utódjait, rokonait, s az azoktól kért szó- és írásbeli közlemények, egykorú adatok és levelek alapján gyönyörűen kidolgozhatta s bővíthette volna e mozgalomról való eddigi ismereteink keretét. De szerzőnk e tagadhatatlan nehéz feladatra nem vállalkozhatott, hisz a mint kíváncsiságból utánaéztünk, munkájának ez ismertett első része szósz szerint megegyezik a művének füzetekben ter- zett kiadása évek előtt megjelent I. füzete tartalmával; ig azóta javíthatott volna rajta. Még csak Hentaller *Balavó i szüretje* becses adalékait sem értékesítette, melyet külső en ismer és idéz is.

Ügyesebben van ismertette az ostromállapot korszakának utolsó két éve és ebben a részben is, főleg a krími háború, mely nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az osztrák kormány belátván, hogy Gál Sándor és társai törekvése tényleges fegyverbetörésre nem vezethet, 1854 december 15-én megszüntesse Erdélyben az ostromállapotot.

Ennyiben óhajtottunk kiterjeszkedni Ürmössy könyvére,

mely nála kapható Kolozsvárt, s ha az, a fentebbiekben ismertetett korszakra nézve nem is tekinthető forrásmunkának, olvasmányul mégis érdekes és melegen ajánlható.

Békési András.

Az 1848—49. magyar szabadságharc története című illusztrált vállalatból nemrég jelent meg a 16-ik füzet, melyben Gracza György az utolsó erdélyi országgyűlés lefolyását és az unió-törvény elfogadását írja meg élénk színekkel. A füzet illusztrációi is igen érdekesek. Ismét több olyan képet hoz, mely eddig még sehol sem jelent meg. A képek a következők: A Württemberg-huszárok hazaszökése Gácsországból. Gaál Sándor, a székely honvédség szervezője. (Eredetije az orsz. ereklye-muzeumban.) Gróf Bethlen Gergely. (Egykorú rajz.) Határőrvidéki katona (Zágrábban készült egykorú rajz.) Gróf Vécsey Károly honvédtábornok (Egykorú aquarell után.) Gábor Áron honvédek toborz Kézdi Vásárhelyen. (Nagy Lázár olajfestménye után.) Az osztrák hadsereg főbb szereplői. (Egykorú arcképek után.) Bónis Samu kormánybiztos. (Egykorú rajz.) A forradalmak idején megjelent gúnykép Elsőrendű vitézségi honvéd-érdemrend: Gáspár András honvéd-tábornok (Egykorú olajfestmény után.) Dessewffy Arisztid, honvéd-tábornok. (1848—49. arckép) — A 17. füzetben Gracza Gy a szerző, Jelliasch insbrucki fogadtatását mondja el, számos eddig ismeretlen adat felhasználásával, s e részletet olvasva, csak most tűnik szemünk elé egész valóságában az a végzetes játék, melyet a kamarilla a hiszékeny magyar nemzettel folytatott. Igen szépek e füzet képei is: Gr. Károlyi György. (Egykorú arckép.) Beniczky Lajos honvéd-ezredes. (Egykorú aquarell után.) A szabadságharc nevezetesebb szereplői a honvédség köréből. A bátor nemzetőrök (Gúnykép a bécsi forradalmak idejéből) Lázár Vilmos honvéd-ezredes. (Egykorú rajz.) Rajasics érsek a szerbek között. (Egykorú rajz.) Nagy Sándor honvéd-tábornok (Egykorú aquarell után.) Boczkó Dániel aradi kormánybiztos. (Egykorú arckép.) Haynau Gyula. (Eredetije a bécsi cs. udv. könyvtárban.) Maderspach Sándor honvéd-őrnagy. Az alibunári ütközet. Damjanics győzelme a szerbek felett (Egykorú rajz.)

HALALOZÁSOK.

Honvédegyleteket, munkatársainkat és lapunk báráit kérjük szíveskedjenek a halálozásokról egy-egy rövid tudósítást írni s a gyászjelentést az ereklye-muzeum számára esetről-esetre beküldeni.

Asztalfy Kristóf, volt 1848—49. évi honvédszázados folyó évi július hó 31-én reggeli 4 órakor, hosszas szenvedés után, életének 67. évében elhunyt. A boldogult hült tetemei folyó évi augusztus hó 2-án délutáni 6 órakor helyezték a pozsonyi újvárosi evangélikus sírkert halottas házából ugyanazon temetőben örök nyugalomra. Gyászjelentését kiadta a czajlai „Szt. Ágoston“ arany s kénkővánd-bánya társulat.

Kardosy Lajos id., 1848—49. nemzetőr-tiszt, városi és egyházi tanácsos, 84 éves korában Miskolczon meghalt.

Szabó György 82 éves keszthelyi ügyvéd aug. 4-én rendes szokása szerint kíséret nélkül fürdeni ment a balatonparti közös fürdőbe s a fürdőház lejáró lépcsőjénél alig derékig érő vízben fürdött. Aznap borús idő lévén, kevesen fürödtek s azok is hamar végeztek a fürdészel. Már senki sem volt a vízben, mikor a fürdőszolgának feltűnt, hogy az öreg úr, aki máskor csak néhány perczig szokott fürdeni, még mindig nem távozott el. Utána nézett, tehát s mivel már órák teltek el, benyitott kabinjába is, a hol legnagyobb meglepetésére az öreg

úr ruháit felaggatva, érintetlenül találta. Kétségtelenné vált ekkor, hogy az öreg urat, egyedül maradván a vízben, fürdőközből valami szerencsétlenség érte. A gyanú valónak bizonyult. A fürdőszolgák ráakadtak holttestére, s az orvosok konstatálták, hogy fürdés közben bekövetkezett szélhűdés okozta váratlan halálát. A tragikus véget ért öreg úr résztvett a szabadságharcban s 1849-ben a váci ütközetben életveszélyesen megsebesült. A kedves öreg urat megyeszerte tisztelték s tragikus halála általános részvétetet keltett.

KÜLÖNFÉLÉK.

Tanulók, mint a honvédek visszaemlékezéseinek feljegyzői. A Kolozsvárt megjelenő „Történelmi Lapok“ szerkesztő-bizottsága, tekintettel a nyári szünidőre, a következő felhívást adja ki: A tud. egyetemeink s más felsőbb és közép tanintézetek növendékeinek figyelmét a szerkesztő-bizottság felhívja, a közelükben élő 1848—49 es honvédek élményeinek lejegyzésére.

E leírás a honvédek elbeszélése után történhetik. E célból több ízben felkeresendők az öreg honvédek s megkérendők a nagy napok eseményeinek részletes elbeszélésére.

Az így keletkezett leírás az elbeszélő honvéd élettörténetének és egyéb viszonyainak ismertetésével a „Történelmi Lapok“ szerkesztőségébe, szépen, irodai papir egy oldalára leírva, a beküldő nevével ellátott zárt jeligés levélke kíséretében október 15-ig beküldendő.

E leíráshoz az öreg honvéd megszerezhető arcképének, netán meglevő egykorú jegyzeteinek, vagy egyéb okmányainak csatolása is kívánatos.

A szerkesztőség a beérkezett munkákat e célra alakított bizottsága által átnézetli. Azokat, a melyek még meg nem írt új történelmi adatokat tartalmaznak, egészben vagy részben a „Történelmi Lapok“-ban feldolgozza. A történelmi s egyúttal életrajzi adatok a kolozsvári ereklye-muzeumban helyeztetnek el állandó őrizetre. A beérkező munkák közül 3 általános történelmi értékkel bíró legjobb mű közül az I. a „Tört. Lapok“ három évfolyamának nemzeti színű borítékú, díszbe kötött példányával (30 korona értékben), a II. ugyanennek két évfolyamával (20 korona értékben), a III. pedig ugyanennek egy évfolyamával (10 korona értékben) fog megjutalmaztatni. Ezenfelül minden értékkel bíró leírás a „Tört. Lapok“ egy-egy kiadványának díszbe kötött művével (2—4 korona értékben) lesz kiüntetve. A pályázat eredménye a „Tört. Lapok“ 1895. jan. 1. számban tétetik közzé. E munkára, tekintettel arra, hogy az öreg honvédek emlékeztetének fiókjai napról-napra záródnak, sőt számuk is mindinkább fogy s így együttes munkálkodással kell a multak emlékeit összegyűjteni, felkéretnek a vidéken lakó tanárok és tanítók is. Az általuk

beküldendő értékesebb dolgozat iránti elismeréséül a mennyiben a következő időkre is felajánlják munkásságukat, a szerkesztő-bizottság a maga részéről nyújtható legnagyobb kitüntetést nyújtja azáltal, hogy munkatársainak gárdájába iktatja.

Részletes felvilágosítással és útbaigazítással minden irányban készséggel szolgál a T. L. szerkesztő-bizottsága.

Tájékozást nyújt különben az életrajzok összeállításához a boríték 4. oldalára nyomott kérdő-ív.

Kolozsvár, 1893 jul. 15.

A Tört. Lapok, szerk.-bizottsága.

Honvéd-ereklje. Az 1848—49-es honvédség I. hadtestparancsnokság hivatalos pecsétjét Abonyi Pál egykori honvéd-hadnagy s most Gömörmegye tisztii főügyésze megőrizte s a honvéd-egyesületben tartotta, most pedig a nemzeti muzeum igazgatóságának adta át. Czélszerű volna, ha a még meglévő pecsétet a kolozsvári orsz. ereklje muzeumnak beküldenék a 48—49-es honvédek.

Az öreg honvéd tragédiája. Ercsi mellett a Dunából egy ismeretlen férfi holttestét fogták ki. Fehérneműjébe T. N. betűk vannak hímelve, találtak nála még egy honvédelemlékmet, továbbá egy fizetési-ívet, mely szerint mint 48-as honvéd-tizedes 48 frt évi segélyben részesült. Valószínűleg anyagi nyomor űzte a Dunába az öreg honvéd-tizedest. Ez a szomorú nóta, fájdalom, minden évben sokszor megújul.

Váczi ünnep. Vácraól jelentik, hogy ott jul. 17-én hazafias ünnepet rendezett a város. Az első, melyet minden évben nagy kegyelettel ülnek meg az 1848. év július 17-én vívott csata, melynek csaknem az egész város áldozatul esett. Ennek a csatának emlékére Vácson évenként misét mondanak a honvedemlék közelében levő Hélikápolna templomában, hol az idén Újhelyi István kanonok pjbános mondta a gyászmisét. Mibe végeztével nagy közönség gyűlt a honvédszobor köré, hol Gajary Géza polgármester történelmi vonatkozású ünnepi beszédet mondott és megkoszoruzta a szobrot. A közönség ezután hazafias dalok éneklése mellett visszavonult a városba, hogy a városházán Kossuth Lajos életrajzú képeinek leleplezésén jelen legyen. Itt is Gajary polgármester mondta az alkalmi beszédet. Mikor az arcképről a lepel lehullott, a teremben lelkes éljenzés hangzott föl, künn az utcán pedig tarackklövések jeleztek az ünnepi momentumot.

Batthyány Lajos gróf czellája. Az első magyar miniszterelnök újépületbéli czellájába most közönséges sikkasztókat és csalókat helyeznek el. Ebből az alkalomból írják a Keresztény Magyarország"-nak a következőket: A vallás- és közoktatásügyi miniszterium épületével szemben van a gyászos emlékü Újépületnek az a része, a Pavillon V., a hol Batthyány Lajos gróf fogva volt. A Garnisonsarrest Nr. 2-nek harmadik számú czellájában töltötte kivégeztetése előtt keserves napjait a szerencsétlen miniszterelnök. A börtönszoba olyan szűk és sötét, hogy borzalom benn lenni: a katonák most is verstärktes Arrest-nek hívják. Különben ma is minden berendezésével, egy pricscsel együtt, olyan, a milyen 1849-ben volt. A prics mellett szorongva már csak egy ember fér el, ilyen szűk a czella. A falain semmi írás nincsen; mert azóta többször meszelték, de az ajtón ma is olvasható egy érdekes felírás, melyet egy későbbi fogoly vésett oda. Az ötvenes években ugyanis a czella lakója egy Wittrieberszky nevű huszár-főhadnagy volt s

ő faragta kesével, nagy elődje emlékére, az ajtó belső felére ezeket:

*B. L. gr. 1848. okt. 6. †
Jön még a kutyára dér!
Halál a gyilkosoknak!*

A rebellis felírás ma is ott van az Újépületben, valószínű, hogy ezután a közlés után le fogják vakarni, Batthyány Lajos gróf czellája mellett, a Nr. 6-ban raboskodott Károlyi György gróf, a kinek az volt a büne, hogy öcscsével, Istvánnal, lovas huszár-ezredet szerelt fel a forradalomban. A gróf tudvalevőleg 400.000 ezüst forinttal váltotta meg magát, a mit bérlője Bagi Istvánt a parasztnábob, hozott fel egy harisnyaszárban.

Gróf Batthyány Lajos agyonlöveteése. A szerencsétlen végű miniszterelnök kivégeztetéséről a jelenleg Újpesten lako Szmolovszky akkori porkoláb mint szemtanú a következőket beszéli: Batthyány grófot a bécsi kamarilla tudvalevőleg szintén kötélt általi halálra ítélte; ettől a csúf haláltól azonban irtózott a nemes gróf és golyó általi halált kért. E kérését Haynau megtagadta. Annnyira elkésesíttette ez a grófot, hogy október 4-én éjjel a magánál tartott törrel nyakszirtén szúrta magát. Másnap reggel Szmolovszky porkoláb aludt vérközt, mély álomban tatálta a grófot. Rögtön jelentést tett, mire Haynau azonnal orvost rendelt mellé, ki mesterséges módon, izgató szerekekkel addig élesztgette a grófot, míg nagy nehezen járnai tudott. A kivégzéshez kísérő katonai őrség parancsnoka a nagy vérvesztés következtében lassan haladó grófot nem éppen barátságosan bízattá utolsó útján, mire a mellette haladó gyónatató szerzetes felajánlta karját, a gróf azonban udvariasan megköszönte azt. A vesztőhelyre érve, a gróf a gyengeségtől féltérdre bocsátkozott, mialatt a három legjobban lövő vadászkatona a gróffal szemközt 15 lépéssnyire állt fel. Lassú készülődésüket azonban megúnta Batthyány gróf és erős hangon odakiáltott feléjük: — Allez Jäger! E pillanatban a fegyverek elsültek és a gróf holtteste mozdulatlannul terült el a földön.

A budai honvédszobor környéke. A közvélemény olyan régóta sürgeti hiába, hogy a budai honvédszobor környéke ha nem is a szobor méltóságához, de rendezett városhöz illő alakot öltjön, hogy sokaknak szinte hihetetlennek fog tetszeni az alábbi hír. E szerint a szobor környékének rendezéséhez és díszítéséhez végre csakugyan hozzáfogtak a honvédszobortól a Dísz-tér közepéig tojás alakú parkot készítenek. A parkot egy meter magas vasráccsal vették körül, ezenkívül díszes lámpákat állítottak a szobor mellé. Most a park bokrait ültetik és a vasráccsot festik s néhány nap alatt az összes munkákat befejezik, úgy, hogy Szent-István napján már pompás parkban fog állani a budai honvédszobor s legalább az ideérkező vendégek előtt nem lesz okunk szégyenkezni.

A szegedi honvédszobor. Az öreg honvédek régen készülnek Szegeden, hogy díszes szobrot emeljenek a szőregi csatában elhunyt névtelen hősöknek. Erre a célra 5500 frtot gyűjtöttek eddig és Köllő Miklós szobrász-művésznél rendelték meg az emlékkövet, melyért 11.000 forintot kellett volna fizetni. Úgy volt, hogy a másik 5500 frtot a város pénztárából fedezik majd. Időközben a Kossuth-szoborra indult meg Szegeden a gyűjtés és sem a társadalom áldozatkészsége, sem a városi pénztár nem bírja a kettős terhet. A honvédszobor bizottsága ez okból legutóbb tartott ülésén elhatározta, hogy a díszes szobor helyett egyszerűbb obeliszket állíttat a honvédek emlékének és nem terjeszkedik túl kiadásában a már összegyűjtött 5500 frtnál.

Kossuth Lajos emléksobrára. Adjon mindenki annyit, a mennyit jó szívvvel adhat. A pénzt az érkezés napján takarékpénztárba helyezzük, hogy kamatokban is növekedjék a tőke. Az adományokat a „Történelmi Lapok“ hasábjain nyugtázzuk. Itt legkönnyebben megtalálja az utókor, kik voltak azok, kik filléreikkel hozzájárultak a nemzet legnagyobb fiának emléksobrára létesítéséhez.

Nagy Sándor ref. lelkész és Béres Pál Hidvég (Háromszék.) a következő gyűjtések számláltak be: Nagy Sándor ev. ref. lelkész 1 frt. Raschendorfer Albert 2 frt. Béres Pál (fel. srab. polgár) közs. bír. 1 frt. Király Sándor tanító 1 frt. Győrbíró Samu ref. énekvezér 1 frt. Béres János. helyettes bír. 1 frt. Dersi István esküdt 1 frt. Deák László körjeuzó 1 frt. Székely János 20 kr., Derszi András 29 kr., Megye-bíró János 10 kr., Ferencz Mihály gazdatitizt 50 kr., ifj. David István 10 kr., Székely György 20 kr., Szaniszló Márton 10 kr., Bernád János 10 kr., Böllóni István, 10 kr., Ge-gély György 10 kr., Pétef János Marczai 10 kr., Béres György 10 kr., Béres Márton 10 kr., Mózes János 10 kr., Dávid József 10 kr., Péter István 10 kr., ifj. Halász Márton 10 kr., ifj. Raduk Mihály 19 kr., Henter Gyula 10 kr., Demeter György 10 kr., Ungvári István 10 kr., Sala János 10 kr., Székely György 10 kr., Székely János 50 kr., Béres Márton 10 kr., Béres Pál György 10 kr., Székely Márton 10 kr., ifj. Ungvári István ifj. 10 ifj. kr., Béres bai János 10 kr., Erdő János 10 kr., Demeter János 10 kr., Demeter István 18 kr., Halász István 5 kr., Béres Jánosné 10 kr., Péter Gyúrkáné 5 kr., Székely Bálint 10 kr., Erdő István 10 kr., ifj. Székely István 10 kr., Nagy István 10 kr., Halász János 10 kr., Mózes István 10 kr., Orbán Dénes 10 kr., Székely Márton 20 kr., ifj. Böllóni István 10 kr., ifj. Szabó Mihály György 10 kr., Székely Jolyas Janc. 10 kr., ifj. Székely Máté György 10 kr., Székely honza György 10 kr., Demeter János 10 kr., Olajos György 10 kr., Péter János Jancsi 10 kr., ifj. Derszi Márton 10 kr., Barabás György 10 kr., Demeter János 10 kr., Jakab András 19 kr., Dávid István 30 kr., Kuku György 10 kr., Ajtán Vaszi kántor 20 kr., Péter Ádám Márton 20 kr., Pfeifer Józsefné 1 frt., Fejér István 40 kr., Nagy György főerdész 1 frt. Összesen 18 frt 70 kr., melyből portófejében 30 kr., levonva, beérkezett 18 frt 40 kr.

Nagy Sándor az összeget az alábbi szép levél kíséretében küldte be:

Mélyen tisztelt Szerkesztő Ur!

Hogy dicsőült nagy hazánkfa Kossuth Lajos iránt mily kegyelettel viseltünk általában, mutatja ezen kis gyűjtélék (kollekta) jegyzék. Az országos gyász idején más gyászoltunk, s akkor elhatároztuk, hogy szegénységünkhöz képest adakozni fogunk nagy hazánkfa emléksobrára — mindnyájan Ime itt van csekély áldozatunk a mely igazán szívből származott

Összinté igaz tisztelettel és hazafi szeretettel örökök

szerető barátja

Nagy Sándor,

ev. ref. lelkész.

Ehhez a m. számunkban kimutatott összeg 186 frt 58 kr.

Összesen 205 frt 58 kr.

A kétszázöt rrt 58 kr. ideiglenesen el van helyezve a kolozsvári kereskedelmi bankban a 2082. sz. könyvecskében.

A „Történelmi Lapok“ pénzügyeinek kezelése. Lapunk előfizetési díjainak bevételét, elszámolását és nyilvántartását a m. k. posta takarékpénztár eszközli. A Történelmi Lapok kiadó hivatala a posta takarékpénztár chepue és clearing-forgalmában a 5213 számot nyerte. Kérjük most már mind azokat a t. előfizetőket, akik a clearing forgalomban részt vevő tagok, hogy előfizetéseiket ezentul ne készpénzben, hanem cheque-k utján méltóztassanak kiegyenliteni. A kik előfizetőink közül nem tagjai a posta takarékpénztár clearing forgalmának, azok részére ezentul a posta utalványok helyett a postatakarék pénztár közvetítésére szóló „befizetési lap“-ot küldünk. E lappal minden postadíj költség nélkül adhatók fel az előfizetési díjak s a feladásról díjtalan elismervényt kap-

nak az előfizetők. Ez által az utalványok bélyeg költségeit, vagy pedig az 5 pecsétetes levelek elkészítésével járó vesződést és portó díját megtakarítják előfizetőink. Azonfelül pedig az előfizetési díjat egy részről feljegyzik a postatakarékpenztár, másrésztől feljegyeztetik a posta takarékpénztár ajánlva leküldött számlakivonata nyomán kiadó-hivatalban, az előfizetés nyilvántartása körül minden tévedésnek a lehetősége ki van zárva. A „Tört. Lapok“ legelső a hazai lapok között, melynek előfizetési díjait a posta-takarékpenztár, melynek szervezete a legpraktikusabb, legolcsóbb, az előfizetőkre nézve pedig a legkényelmesebb, kezeli. Hisszük, hogy lapunk barátainak kellemes szolgálatot tettünk, a mikor ez állami intézmény igénybe vételével arról gondoskodtunk, hogy előfizetőinknek kényelmét előmozdítsuk.

Megvételre keressük a következő gyűjtéményünkben hiányzó hírlapszámokat és füzeteket: a „Pesti Napló“ 1878. évfolyama reggeli 21. sz., a „Vasárnapi Ujság“ 1871. évf. 49. az 1883. évf. 39. sz., a „Magyar Ifjuság“ 1891. évf. 52. sz., a „Budapesti Hírlap“ 1888. évi karácsonyi száma az Aldor Imre szerkesztésében megjelent „Tarka Világ és Képes Regelő“ 1869. I. évf. 1—4. és 15—24. sz., valamint a szintén az ő szerkesztésében megjelent „Honvéd-Naptár“ összes eddigi évfolyamát, vagy egyes évfolyamait külön is. Szerkesztőség.

Hazai iparcikkek I Kiváló kolozsvári asztalos munkák!

NAGY BUTORRAKTÁR!

WALTON és TÁRSA

Kolozsvrát, Hid-utca 27.

Tisztelettel ajánljuk dusan berendezett butorraktárunkat. Kapható itt minden berendezés jutányos áron, jóállás mellett.

Dus választék szőnyeg-, függöny-, kép-, tükör- és matraczokban.

Amaz elvünk, hogy kevés haszonnal nagy forgalmat produkáljunk: életképesnek bizonyulván, feltűnő olcsón árulhatunk.

A kárpitos, asztalos, mázó és aranyozó mesterségbe vágó minden új munkát, valamint átalakítást és javítást is elvállalunk.

Tisztességes, pontos szolgálat, vidékre bérmentve.

Teljes tisztelettel:

Walton és társa.

